

УДК 347.43:347.72.045

В. О. Хоменко,

аспірантка кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЯК ПРАВОВИЙ НАСЛІДОК ЛІКВІДАЦІЇ

У статті досліджується припинення зобов'язань господарського товариства як правовий наслідок ліквідації. Увага автора зосереджена на критерії розмежування таких форм припинення господарських товариств як ліквідація та реорганізація. Зокрема, критерієм розмежування, як правило, є наявність або відсутність правонаступництва при припиненні. Разом з тим, автор ставить під сумнів аксіоматичність даного твердження шляхом проведення наукового аналізу випадків передання прав та обов'язків ліквідованої юридичної особи іншим особам. Досліджено ряд винятків із універсального принципу припинення зобов'язань господарського товариства у зв'язку з його ліквідацією. У статті проаналізовано практику Верховного Суду України у питанні правонаступництва при ліквідації господарського товариства.

Ключові слова: цивільно-правове зобов'язання, припинення господарського товариства, ліквідація, реорганізація, правонаступництво, проникнення за корпоративну вуаль.

Цивільним законодавством України встановлено підстави, порядок та наслідки припинення господарських товариств у формі їх ліквідації. Зокрема, ст. 609 Цивільного кодексу України [1] (далі — ЦК України) сформульовано загальний принцип припинення зобов'язань юридичної особи у зв'язку з її ліквідацією. Водночас, означений принцип не є універсальним та передбачає ряд винятків, пов'язаних з різними юридично значимими обставинами.

Проблеми правонаступництва при ліквідації господарських товариств досліджували такі науковці як О. П. Віхров, А. В. Габов, Ю. М. Жорнокуй, І. М. Кучеренко, В. М. Махінчук, П. О. Повар, Д. І. Степанов, Ю. М. Юркевич та ін.

Припинення господарських товариств може відбуватись у формі ліквідації та реорганізації. Критерій розмежування, як правило, вбачається у наявності або відсутності правонаступництва при припиненні [2, с. 12—13; 3, с. 168; 4, с. 373; 5, с. 25].

Отже, класичне розуміння ліквідації як форми припинення господарського

товариства пов'язується передусім з відсутністю правонаступництва внаслідок такого припинення.

Водночас, окремі норми цивільного законодавства дозволяють поставити зазначене аксіоматичне твердження під певний сумнів. Передусім, йдеться про норми ст. 609 ЦК України та ч. 3 ст. 205 ГК України. Твердження про відсутність правонаступництва при ліквідації ставиться під сумнів і цивілістичною доктриною [6, с. 117; 7, с. 150—151].

Таким чином, існує наукова дискусія з приводу визначення правової природи передання прав та обов'язків ліквідованої юридичної особи іншим особам.

Складно не погодитись із позицією А. В. Габова, на думку якого можна ставити під сумнів існування досліджуваного правонаступництва (оскільки юридична особа після завершення ліквідації «помирає», припиняється невідворотно), водночас фактом є те, що окремі норми законодавства закріплюють випадки такого правонаступництва. Інше питання полягає в тому, як таке правонаступництво відбувається (якими правовими конструкціями воно опосередковується) [8, с. 46].

Так, ряд дослідників визнає факт виконання зобов'язань ліквідованої юридичної особи іншою юридичною особою, проте не застосовують до такого виконання конструкцію правонаступництва [2, с. 20–21; 9, с. 71; 10, с. 61; 11, с. 10–11].

Інші не тільки кваліфікують означені норми як правонаступництво у його класичному розумінні, а й зазначають, що зобов'язання, учасником якого є суб'єкт господарювання, що припинився, не припиняється за загальним правилом. Припинення ж такого зобов'язання відбувається внаслідок неможливості його виконання у разі ліквідації суб'єкта, якщо правонаступництво не допускається.

П. О. Повар розширює ряд потенційних випадків правонаступництва ліквідованого підприємства (щоправда, конструкцію, передбачену ст. 609 ЦК України та ч. 3 ст. 205 ГК України, дослідник правонаступництвом не визначає, проте наводить інші випадки правонаступництва, можливого в процедурі ліквідації), уточнюючи, що таке правонаступництво може бути лише сингулярним, а його підстава може виникнути лише до моменту внесення запису про припинення до відповідного державного реєстру.

На думку П. О. Повара, перехід права власності та інших речових та зобов'язальних прав (прав вимоги) має місце протягом процедури ліквідації, але до моменту припинення існування відповідного суб'єкта як суб'єкта права. До прикладів сингулярного правонаступництва дослідник відносить: 1) правонаступництво у речових правовідносинах шляхом заміни активного суб'єкта при продажі ліквідаційною комісією майна підприємства, яке здійснюється на підставі договору купівлі-продажу (до покупки майна юридичної особи, що ліквідується, переходить право власності, право господарського відання або право оперативного управління); 2) при уступці прав вимоги на підставі договору купівлі-продажу як альтернативи стягнення дебіторської заборгованості під час здійснення процедури ліквідації; 3) сингулярне правонаступництво у речових

правовідносинах шляхом заміни суб'єкта права при розрахунках із кредиторами юридичної особи, що ліквідується (за умови можливих розрахунків майном); 4) перехід права власності на майно, що залишилось після розрахунків з кредиторами при розподілі майна між учасниками [2, с. 25–26].

До поширювального тлумачення випадків передання прав ліквідованої юридичної особи звертається і А. В. Габов, який звертає увагу на те, що існують й інші випадки правонаступництва. Наприклад, крізь призму правонаступництва вчений розглядає покладення субсидіарної відповідальності на учасників (засновників) юридичної особи, власника майна та інших осіб. Вчений також вважає, що правонаступництво при ліквідації може носити як зовнішній, так і внутрішній характер, тобто виникнути як до, так і після моменту внесення запису про припинення юридичної особи до відповідного реєстру. При цьому, на думку А. В. Габова, таке правонаступництво є теоретично можливим у повному обсязі, тобто можливість перекласти будь-яке зобов'язання в будь-якому обсязі, у тому випадку, якщо сам факт можливості правонаступництва в правах закріплений законодавчо (наприклад, за вимогою про відшкодування шкоди, завданої життю або здоров'ю) [8, с. 54].

Важливість визначення правової природи випадків покладення виконання зобов'язання ліквідованого господарського товариства на іншу особу зумовлена тим, що при кваліфікації відповідних правовідносин як правонаступництва, на відповідні правовідносини розповсюджуватимуться загальні норми про правонаступництво, встановлені цивільним законодавством.

На нашу думку, викладене вище зумовлює **актуальність** досліджуваного питання, а також необхідність детального його аналізу.

Як зазначалось, цивільне законодавство містить ряд винятків із універсального принципу припинення зобов'язань господарського товариства у зв'язку з його ліквідацією.

По-перше, виняток з даного принципу передбачений безпосередньо ст. 609 ЦК України, відповідно до положень якої зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема, за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

По-друге, при припиненні товариства з додатковою відповідальністю виконання його зобов'язань покладається на учасників такого товариства в силу приписів ч. 2 ст. 151 ЦК України, ст. 65 Закону України «Про господарські товариства» [12]. Покладення обов'язку виконання зобов'язання учасниками господарського товариства у формі товариства з додатковою відповідальністю пов'язано з особливостями означеної організаційно-правової форми.

По-третє, обставина, яка виключає припинення зобов'язань у зв'язку із припиненням господарського товариства передбачена ч. 6 ст. 95 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника і визнання його банкрутом» [13] (далі — Закон про банкрутство), відповідно до якої власник майна боржника (уповноважена ним особа), керівник боржника, голова ліквідаційної комісії (ліквідатор), які допустили порушення вимог ч. 1 ст. 95 Закону про банкрутство, несуть солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів.

Зазначена вище норма передбачає обов'язок ліквідатора (ліквідаційної комісії) юридичної особи звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство такої юридичної особи у разі виявлення обставини, що вартості майна боржника — юридичної особи, щодо якого прийнято рішення про ліквідацію, недостатньо для задоволення вимог кредиторів.

Варто додати, що норма ч. 1 ст. 95 Закону тлумачиться науковцями не лише як один з випадків правонаступництва, але також і крізь призму доктрини проникнення за корпоративну вуаль [14, с. 113—119] або крізь призму доктрини, що є наближеною за змістом до проникнення за корпоративну вуаль [15, с. 81]. Водночас, на нашу думку, це не зумовлює конкуренцію у питанні можливості (або неможливості) кваліфікації зазначених норм у межах конструкції правонаступництва, а лише демонструє складну правову природу такого юридичного явища, як перехід прав та обов'язків ліквідованого господарського товариства іншим особам.

По-четверте, неоднозначним є питання про припинення (або неприпинення) акцесорних зобов'язань, передбачених главою 49 ЦК України як наслідок припинення господарського товариства.

Варто зауважити, що зазначене питання постає здебільшого у площині застосування норм глави 49 ЦК України судами, а не на доктринальному рівні, тому, вочевидь, потребує більш детального врегулювання з боку законодавця.

В означених вище випадках можна стверджувати, що підставою припинення акцесорного зобов'язання є юридичний склад (складний юридичний факт), а саме:

- 1) припинення юридичної особи і, як наслідок, припинення основних зобов'язань, що забезпечуються акцесорними;
- 2) припинення акцесорних зобов'язань на підставі припинення основних зобов'язань¹.

Так, відповідно до правової позиції, викладеної у рішенні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 22 лютого 2012 р. у справі № 6-38508св11 [18] припинення забезпеченого порукою зобов'язання, зокрема у зв'язку з ліквідацією юридичної особи — боржника, *не у всіх випадках* є підставою для припинення поруки в порядку, передбаченому

¹ Аналогічна правова позиція висловлена в постанові Верховного Суду України від 7 листопада 2012 р. у справі № 6-129цс12 [16], Постанові Верховного Суду України від 11 вересня 2013 р. у справі № 6-52цс13 [17].

ч. 1 ст. 559 ЦК України, оскільки відповідно до зазначеної норми порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, **тобто за умови виконання позичальником усіх боргових зобов'язань за кредитним договором.**

Тобто у випадку неналежного виконання або невиконання зобов'язань за основним зобов'язанням, навіть у випадку припинення господарського товариства, акцесорне зобов'язання (зокрема порука) не припиняється.

Відповідно до правової позиції, висловленої в Ухвалі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ від 20 лютого 2013 р. у справі № 6-52цс13 [19], у разі невиконання або неналежного виконання боржником основного зобов'язання іпотекодержатель **має право задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки і у випадку ліквідації боржника або визнання його банкрутом.**

Позицію з приводу даного питання висловив і Верховний Суд України у Постанові від 10 лютого 2016 р. у справі № 6-216цс14 [20]. Зокрема, в даній Постанові зазначається, що власне факт ліквідації боржника за кредитним договором з внесенням запису до відповідного реєстру про припинення юридичної особи **за наявності заборгованості боржника за цим договором не є підставою для припинення договору іпотеки, який укладений для забезпечення виконання кредитного договору боржником.**

Нормами частин 1, 2 ст. 590 ЦК України визначено порядок дій заставодержателя (іпотекодержателя) щодо захисту свого права у разі, коли основне зобов'язання не буде виконано у встановлений строк (термін). У такому випадку заставодержатель набуває право звернення до суду з позовною заявою про звернення стягнення на предмет застави.

Таким чином, можна зробити висновок, що власне постановлення господарським судом ухвали про ліквідацію юридичної особи — боржника за основним зобов'язанням та його виключення з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців¹ не має наслідком припинення зобов'язання іпотекодавця з виконання забезпеченого іпотекою зобов'язання, адже до цього іпотекодержателем було пред'явлено відповідну вимогу до іпотекодавця в позовному провадженні про звернення стягнення на іпотечне майно, оскільки він неналежним чином виконував зобов'язання з погашення боргу².

У Постанові від 6 липня 2016 р. у справі № 3-578гс16 [22] Верховний Суд України підтримав висловлену позицію та зазначив, що відповідно до вимог статей 526, 599 ЦК України зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином. Будь-які забезпечувальні зобов'язання, які випливають з основного зобов'язання, не повинні припинити свою дію у разі, якщо основне зобов'язання залишилося невиконаним.

У зазначеній вище Постанові Верховний Суд України наголосив, що оскільки покладення ризиків (*ризик невиконання боржником зобов'язань за основним зобов'язанням* — авт.) на особу, яка видала забезпечення, відбулося за договором, укладеним заставодавцем (іпотекодавцем) саме із кредитором, то всі ризики необхідно покласти на особу, яка видала забезпечення, і після припинення існування боржника.

Отже, *ліквідація боржника не повинна припинити обов'язку заставодавця (іпотекодавця) з несення цих ризиків.* Інше може бути передбачено договором між кредитором та особою, яка видала забезпечення (тобто звільнення останньої від таких ризиків має бути предметом окремої домовленості між нею і кредитором).

¹ Необхідно зазначити, що правовідносини, які стали предметом судового розгляду, регулювалися попередньою редакцією Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» («Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» — авт.) [21].

² Таких за змістом висновків дійшов і суд касаційної інстанції під час розгляду касаційної скарги у справі № 6-38508св11 [18].

Необхідно зазначити, що означені вище положення не відповідають принципу свободи договору. Дана теза підтверджується судовою практикою.

Так, Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ Ухвалою від 20 лютого 2013 р. у справі № 6-47833св12 [19] підтримав позицію суду апеляційної інстанції щодо можливості застосування норми ч. 3 ст. 6 ЦК України до правовідносин при припиненні господарського товариства.

Водночас, Верховний Суд України при розгляді даної справи [17] дійшов протилежного висновку, зазначивши, що у разі ліквідації боржника — сторони основного зобов'язання, право застави, що забезпечувало його виконання, також є припиненим. При цьому, враховуючи імперативний характер норми п. 1 ч. 1 ст. 593 ЦК України, зазначення в договорі застави інших умов, за яких право застави у разі припинення основного зобов'язання залишається дійсним, слід вважати нікчемним.

І хоча є поодинокі випадки відхилення судів від зазначеної правової позиції¹, в цілому, позицію щодо передання прав та обов'язків іншим особам можна вважати усталеною².

Необхідно зазначити, що наведена судова практика, на нашу думку, свідчить про те, що в окремих випадках ліквідації господарського товариства має місце правонаступництво. Водночас, наведені випадки демонструють, що таке правонаступництво є **сингулярним** та таким, що існує **після** внесення запису про припинення господарського товариства до ЄДР.

Отже, передання прав та обов'язків ліквідованого господарського товариства

можливе як у внутрішньому, так і в зовнішньому порядку, підставою його виникнення можуть виступати різні юридичні факти (у сукупності із власне ліквідацією господарського товариства), а обсяг переданих прав та обов'язків може бути різний. Зазначене цілком відповідає класичному розумінню правонаступництва, висловленого Б. Б. Черепаниним, як переходу суб'єктивного права (в широкому розумінні — також правового обов'язку) від однієї, особи до іншої, в порядку похідного правонабуття (у відповідних випадках — похідного набуття правового обов'язку) [23, с. 311].

При цьому, на нашу думку, не лише природа передання (покладення) виконання зобов'язання на іншу особу свідчить про наявність правонаступництва, а й опосередковано власне факт того, що випадки такого правонаступництва не обмежуються лише однією чи кількома нормами права (ст. 609 ЦК та ст. 205 ГК), які можна кваліфікувати як виняток, який не є властивим правовідносинам, що виникають при ліквідації господарських товариств, але і кількість, різноманітність норм, які врегульовують правонаступництво при ліквідації.

Необхідно додати, що в контексті дослідження припинення господарського товариства, як підстави припинення його зобов'язань, варто звернути увагу на врегулювання даного питання у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) [24] та практиці Європейського суду з прав людини з огляду на закріплення вказаних актів у якості джерела права у ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [25].

¹ Наприклад, при розгляді справи № 6-52цс13 [17] Верховний Суд України зазначає, що, виходячи з однорідної юридичної природи поруки та застави як засобів забезпечення виконання зобов'язань, а також того факту, що як порука, так і застава припиняються у разі припинення основного зобов'язання відповідно до ч. 1 ст. 575, п. 1 ч. 1 ст. 593, ч. 1 ст. 609 ЦК України, ч. 1 ст. 17 Закону України «Про іпотеку», іпотека як вид застави припиняється у разі припинення основного зобов'язання (кредитного договору). Зважаючи на це, припинення юридичної особи у зв'язку з визнанням її банкрутом є підставою припинення іпотеки, оскільки зобов'язання за кредитним договором припиняється.

² У контексті викладеного необхідно зазначити, що врегулювання сторонами договору своїх відносин на власний розсуд за наявності імперативних вимог закону є неможливим.

Так, питання припинення або неприпинення зобов'язань господарського товариства мають ставитись у залежність від відсутності або наявності у такого господарського товариства статусу урядової організації у розумінні ст. 34 Конвенції.

При цьому Європейський суд з прав людини роз'яснює, що до категорії урядових організацій належать юридичні особи, що беруть участь у здійсненні публічних функцій або які керують публічними службами під контролем влади.

Щоб визначити, чи стосується дане визначення юридичної особи, що не кваліфікується як територіальне утворення, необхідно брати до уваги: 1) її юридичний статус і (у випадку необхідності) правосуб'єктність, яку відповідний статус надає; 2) природу діяльності, яку вона здійснює; 3) обставини, за яких це відбувається; 4) ступінь її незалежності від політичних органів влади [26].

Так, у справі «Михайленки та інші проти України» [27] Європейський суд відхилив посилання на принцип відокремленості юридичної особи, наявність у юридичної особи статусу юридичної особи приватного права, принцип самостійної відповідальності юридичної особи, розмежування відповідальності за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та створених ними юридичних осіб з огляду на підконтрольність підприємства публічним службам.

Європейський суд зазначає, що вважатися урядовими організаціями у значенні ст. 34 Конвенції мають не лише центральні державні органи, а й децентралізовані органи влади, які реалізують владні повноваження, незалежно від ступеня їхньої автономності від зазначених органів.

Більше того, відповідно до п. 52

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Котов проти Росії» [28] Європейський суд дійшов висновку, що навіть якщо йдеться про приватну особу¹, враховуючи природу її функцій, Суд не вважає, що держава може відсторонитися від відповідальності шляхом делегування відповідних функцій такій особі.

При цьому необхідно зазначити, що конкурсний керуючий (арбітражний керуючий) не є самостійним суб'єктом права та представляє інтереси боржника-банкрута. Тобто в даному випадку йдеться про відносини представництва [29].

Вочевидь, держава має нести відповідальність лише за зобов'язаннями господарських товариств, які відповідають ознакам урядової організації, а не будь-якого господарського товариства, яке функціонує під юрисдикцією відповідної держави та не є спроможним до виплати власних боргів, як це зазначено у Рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Котов проти Росії» (пункти 51–52).

Викладене вище дає підстави для наступних висновків.

При припиненні господарського товариства у формі ліквідації можливе сингулярне правонаступництво, яке існує не лише під час безпосереднього проведення процедури ліквідації, а й після внесення запису про припинення господарського товариства до відповідного державного реєстру.

На нашу думку, ЦК України та Закон України «Про господарські товариства» повинні передбачати, що за зобов'язаннями господарських товариств, які є урядовими організаціями в розумінні ст. 34 Конвенції у випадку їх припинення (за винятком випадків їх реорганізації) несе відповідальність держава, Автономна Республіка Крим або територіальна громада.

¹ У даній справі — арбітражний керуючий у процедурі ліквідації банку в організаційно-правовій формі акціонерного товариства.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40. — Ст. 356.
2. Повар П. О. Правове регулювання ліквідації підприємств в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. — Київ, 2009. — 229 с.
3. Шевченко Н. Особливості припинення господарських товариств шляхом реорганізації // Підприємство, господарство і право. — 2010. — № 10. — С. 168.
4. Кібенко О. Р. Європейське право на етапі формування фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України. — Харків: Страйк, 2005. — С. 373.
5. Реорганизация и ликвидация юридических лиц по законодательству России и стран западной Европы. — Москва, Юристъ, 2000. — С. 25.
6. Степанов Д. И. Правопреемство при реорганизации в форме выделения // Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации — 2002. — № 7. — С. 111–120.
7. Ярема А. Г., Карабань В. Я., Кривенко В. В. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: в 4 т. — Київ: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. — Т. 1. — 2004. — 928 с.
8. Габов А. В. Ликвидация юридических лиц. История развития института в российском праве, современные проблемы и перспективы. — Москва: Статут, 2011. — 303 с.
9. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: монографія. — Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004.
10. Кучеренко І. М. Передача зобов'язань при ліквідації юридичної особи // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2000. — № 3. — С. 61–65.
11. Юркевич Ю. М. Припинення юридичних осіб з правонаступництвом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». — Київ, 2009. — 20 с.
12. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — Ст. 682.
13. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 31. — Ст. 440.
14. Махінчук В. М. Зняття корпоративної вуалі: монографія. — Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. — 165 с.
15. Жорнокуй Ю. М. Способы предупреждения корпоративных конфликтов в акционерных обществах: монография. — Харьков: Право, 2017. — 176 с.
16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27483316>.
17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33609043>.
18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21841269>.
19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29620191>.
20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56454637>.
21. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31–32. — Ст. 263.
22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58986611>.
23. Черепахин Б. Б. Правопреемство по советскому гражданскому праву // Труды по гражданскому праву. — Москва: Статут, 2001. — 479 с.
24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13; № 32. — С. 270.
25. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — С. 1114. — С. 260.

26. Практичний посібник щодо прийнятності заяв. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf.

27. Рішення у справі «Михайленки та інші проти України» (Заяви № 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02, 42814/02) від 30 листопада 2004 р. (остаточне від 6 червня 2005 р.) // Офіційний вісник України від 22.07.2005. — 2005. — № 27. — С. 240. — Ст. 1608.

28. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Котов проти Росії» (заява № 54522/00). URL: http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Kotov_v_Russia_14_01_2010.pdf.

29. Практика применения Гражданского кодекса РФ. Ч. 1 / под об. ред. В. А. Белова. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва: Юрайт; Юрайт-Издат, 2011. — 1301 с. — Серия: Практика применения. — С. 113.

Хоменко В. А. Прекращение обязательств хозяйственного общества как правовое последствие ликвидации.

В статье исследуется прекращение обязательств хозяйственного общества как правовое последствие ликвидации. Внимание автора сосредоточено на критерии разграничения таких форм прекращения хозяйственных обществ как ликвидации и реорганизация. В частности, критерием разграничения, как правило, является наличие либо отсутствие правопреимства при прекращении. Вместе с тем, автор ставит под сомнение аксиоматичность данного утверждения путем проведения научного анализа случаев передачи прав и обязанностей ликвидируемого юридического лица иным лицам. Исследован ряд исключений из универсального принципа прекращения обязательств хозяйственного общества в связи с его ликвидацией. В статье проанализирована практика Верховного Суда Украины в вопросе правопреимства при ликвидации хозяйственного общества.

Ключевые слова: гражданско-правовое обязательство, прекращение хозяйственного общества, ликвидация, реорганизация, правопреимство, проникновение за корпоративную вуаль.

Khomenko V. O. Termination of a dissolved business entity's obligations as a legal effect of it's dissolution.

The paper analyses the issue of termination of a dissolved business entity's obligations as a legal effect of it's dissolution. The attention of the Author is paid to the guidelines of such modes of business entity's termination as dissolution and reorganization. In particular, the guideline of named modes is used to be availability or lack of legal succession under the procedure of termination. However, the Author calls into question the inflexibility of such approach by holding of scholarly analysis of the cases of transfer of rights and obligations of a dissolved business entity to other persons. Also the paper studies some exceptions of universal principle of termination a dissolved business entity's obligations. Thus, the Author notes the provision of the Art. 609 of the Civil Code of Ukraine whereby dissolution of a legal entity (a debtor or the creditor) shall terminate the obligation, except for the cases when the law or other regulatory acts impose fulfillment of the obligation of a dissolved legal entity on another legal entity. The Author also considers that the provisions of the Art. 151, p. 2 of the Civil Code of Ukraine and Art. 65 of the Law of Ukraine «On Business Entities» under which the fulfillment of obligations of a dissolved additional liability company remains with participants such company may be perceived as an other cases of exceptions of named principle too. The Author names as a circumstance, which excludes the termination of an obligation of a dissolved business entity, the provision of the Art. 95, p. 6 of the Law of Ukraine «On Restoring a Debtor's Solvency or Recognizing It Bankrupt» under which the owner of a debtor's property (or a person entitled by a debtor), director of a debtor, head of liquidation commission (liquidator) of a debtor in cases, stipulated under the current legislation, are responsible for dissatisfaction of demands of the creditors. The Author focuses on the issue of termination of accessory obligation provided under the Chapter 49 of the Civil Code of Ukraine as a legal effect of termination of a business entity. The paper studies the caselaw of the Supreme Court of Ukraine regarding matters of legal succession during the

dissolution of a business entity and the practice of the European court on Human Rights regarding the issue of legal succession during the termination of legal entities entitled the status of government organization. In a light of the study the Author concludes that there may be a singular succession due to the termination of a business entity in a mode of dissolution, which holds not only during actual carrying out procedure of a business entity's dissolving, but once a making of an entry regarding the dissolution to correspond register is done. In the Author's opinion the Civil Code of Ukraine and the Law of Ukraine «On Business Entities» should establish that the responsibility under obligations of business entities that may be qualified as government organizations in the light of provisions of the Art. 34 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in cases of it's dissolution shall be the held by the State, the Autonomous Republic of Crimea or the corresponding territorial community.

Keywords: civil obligation, termination of a business entity, dissolution, legal succession, reorganization, piercing the corporate veil.